

ZVYKÁME SI JEDEN NA DRUHÉHO

ALEBO

NOVÁ NÁHRADNÁ RODINA V PROCESE ADAPTÁCIE

Zistilo sa, že vo vojne rodičia, ktorí mali pri bombardovaní strach, nakazili strachom aj svoje deti. Zatiaľ čo deti, ktorých rodičia sa snažili vyžarovať odvahu a dôveru, sa nebáli a zážitky spracovali lepšie.

TO, ČO VYTVÁRA PROBLÉMY, SÚ VIAC POCITY RODIČOV, NEŽ POCITY DETÍ

OBSAH:

Zo ŽIVOTA

Skúsenosti náhradného rodiča 3

O ŽIVOTE

S čím by ste sa mohli stretnúť a čo by ste s tým mohli urobiť .. 5

O INAKOSTI

Ak má dieťa inú farbu pleti ako rodič 23

KEĎ LÁSKA NESTAČÍ

Čím skôr vyhl'adáte pomoc, tým lepšie 29

O KNIHÁCH

Čo by ste si mohli prečítať 31

Použitá literatúra

32

O NAJDÔLEŽITEJŠOM

Čo by ste si mohli zapamätať 33

Skúsenosti náhradného rodiča

Začalo sa to hneď prvý deň, keď sa jedno z detí hodilo na zem a za nepredstaviteľného kriku (lepšie povedané ziapania) nám predvádzalo akrobatické kúsky. Hneď som si spomenula na výchovné rady starých mám: „Keď sa dieťa nevie vpratať do kože a ubližuje si až do krvi, musíš mu natrieskať po zadočku tak, aby ho tvoj trest bolel viac ako jeho vlastné sebatrýznenie.“ A to bol začiatok takmer ročného pingpongového turnaja s našim adoptovaným synom. On bum-bác hlavou o stenu, ja tresk-plesk po zadočku. Bum-bác, tresk-plesk. Samozrejme, že to nikam nevedlo. Žiadna zmena. Až po roku som sa zastavila a začala rozmýšľať o príčinách takéhoto správania.

Teraz viem, že to bol len vzorový prejav detskej neistoty, skúška našej lásky, jeho svojský spôsob upútavania pozornosti.

Okrem agresívneho správania voči sebe aj nám (to, že ma oplul alebo kopol, som sa postupne naučila brať ako prejav jeho priazne) sa náš syn postaral aj o program pri stole. Hltanie jedla až do nevoľnosti, prehltanie celých nepožutých kusov, ukrutná nenasýtenosť, záchvaty zúrivosti a agresie, keď sme mu potravu odobrali – to boli len prejavy jeho citového hladu a túžby po láske. Trochu väčšie problémy sme mali s jeho vzťahom k druhým ľuďom. Vôbec nerobil rozdiely medzi cudzími ľuďmi a nami. Raz ho dokonca chcel jeden neznámy pán odvieť z detského ihriska a náš syn šiel pokojne s ním. Bol to však len dôsledok toho, že si v detstve nemohol vytvoriť puto k materskej osobe.

Dcéra, to bol iný prípad. Najprv sa zdalo, že je všetko v poriadku. Dieťa vyzeralo spokojné, priateľské, uvoľnené. Do mesiaca sa však stiahlo do seba. Začala byť tichá, uzavretá, strácala záujem o dianie okolo seba. Telesný kontakt sme museli obmedziť na minimum, lebo jej spôsoboval hotové muky. Mali sme pocit, že ju dotyky priam boľia. Kontakt očami s nami vôbec nenadväzovala. A aj napriek našej úpornej snahe venovať jej sústredenú pozornosť, nestretli sme sa z jej strany s nijakým záujmom. Slovná komunikácia sa nachádzala na úplne najnižšom stupni. Na oslovenie reagovala prudkým trhnutím a výrazom štvaneho a týraného zvierata. Triasla sa a na otázky odpovedala len áno, nie, v lepšom prípade opakovala naše vlastné slová. Takmer vôbec sa nehrala, len sedela v kúte, v ruke držala hračku a dívala sa pred seba. Niekoľkokrát do mesiaca bola

v takej depresii, že ani neprijímala potravu, takmer nepila, niekedy celý deň nemočila, len ležala na chrbte a uprene sa dívala do stropu. Z tohto stavu sme ju nemohli dostať ani podobrotky, ani pozlotky. Vyzeralo to, akoby nám dávala najavo, ako sa u nás zle cíti. Ale zaujímavé bolo, že keď k nám prišla návšteva, alebo sme boli na prechádzke, okamžite bola znovu veselá, s každým sa rozprávala (dokonca aj s nami). Hlbšie kontakty však s nikým nenadväzovala. Psychológ označil jej stav za autizmus a odporučil nám umiestenie dieťaťa na psychiatrickom oddelení. Práve tento výrok psychológa nás s manželom vyburcoval k činnosti. Rozhodli sme sa nevzdať a popasovať sa s bolesťou malého dieťaťa, pochopiť jeho utrpenie aj potreby. To, že sa obidvaja priam hystericky báli kúpania, sprchy, snehu, zvuku mixéra, vysávača, práčky – prosto báli sa všetkého, čo je pre nás celkom prirodzené – už spomeniem len ako doplnok k prejavom správania detí pri adaptácii na prostredie rodiny.

Pamätám sa, s akými ideálmi sme išli do detského domova. Čo myslíte, aké boli naše očakávania? Áno, uhádli ste:

- naše deti budú u nás veľmi šťastné, pretože idú do lepšieho (ale keď oni si to nie a nie uvedomiť),*
- budeme si spolu báječne rozumieť, veď im chceme poskytnúť domov, dávame im seba, svoje srdce a lásku (ale ani to akosi nevyšlo),*
- budeme sa mať navzájom radi a žiť šťastne a spokojne (no, zase sme boli vedľa),*
- a že by mohli mať problém s udomácnením sa v našom peknom a útulnom byte, to nám, pravdu povediac, ani nenapadlo.*

Ale tá tvrdá realita, do ktorej sme precitli! Mohli sme si ušetriť veľa problémov, síz a zmalomysel'nenia, keby sme boli vedeli to, čo vieme teraz. Naša neznalosť spôsobila množstvo chýb vo výchove, ktorými sme deťom veľakrát ublížili.

Žiadni žiadatelia o adopciu by si nemali myslieť, že prijatie dieťaťa do rodiny je bezproblémová záležitosť. To je veľký omyl. Pripravte sa na to, čo vás čaká a choďte do toho. Všetky deti sa rodia v bolesti, a tak vezmite aj proces adaptácie športovo – ako pôrod. (A, milé dámy, na rozdiel od pôrodu, adaptačné bolesti si môže vychutnať aj manžel.)

**Matka dvoch porodených a dvoch adoptovaných detí.
Pri príchode do rodiny malo jedno dieťa 18 mesiacov a druhé 2 roky.**

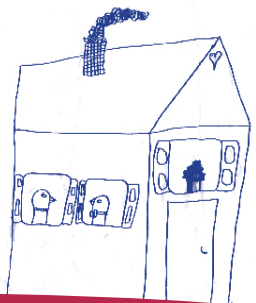

O ŽIVOTE

S čím by ste sa mohli stretnúť a čo by ste s tým mohli urobiť

Prišlo k vám do rodiny dieťa. Pripravili ste mu postieľku, hračky. Rozmýšľali ste o tom, ako zorganizujete svoj čas, ako zariadite to či ono, čo budete spolu robiť prvé hodiny a dni, ako to asi zvládnete. Ale občas ste zaskočení, občas si neviete rady, všeličo treba vo vašej domácnosti zmeniť, preorganizovať. V hlave máte plno otázok, obáv, večer padáte únavou do postele, noc je rušná – dieťa nevie večer zaspať a v noci sa budí, dejú sa nepredvídané veci.

Rozhodli sme sa ponúknuť vám niekoľko riadkov o tom, s čím všetkým sa môžete stretnúť v prvých dňoch, týždňoch, mesiacoch a rokoch po príchode dieťaťa k vám do rodiny. Tomuto obdobiu hovoríme adaptačné obdobie. Je to čas vzájomného prispôsobovania a zvykania si jeden na druhého. Adaptačné obdobie považujeme za najdôležitejšie pre vznik dobrého vzťahu medzi rodičom a dieťaťom a zároveň za jedno z najťažších období. V tomto čase sa totiž rozhoduje, ako bude vyzerat' celý ďalší život vo vašej rodine.

Uvedomujeme si, že otázka adaptácie na nové prostredie je veľmi rozsiahla. Účelom tejto skromnej publikácie nie je obsiahnuť problém v celej šírke. Vzhľadom na to, že v slovenčine a jej blízkych jazykoch je málo literatúry o adaptácii (pozri kapitolu O Knihač), chceme formulovať aspoň základné fakty, s ktorými treba počítať v role náhradného rodiča. Preto prosíme o zhovievavosť voči istým zjednodušeniam a skratkovitosti, s ktorými sa stretnete v tomto materiáli. Budeme sa snažiť vystihnúť realitu, s ktorou sa môžete stretnúť v živote.

„Dospelým sa nedá dôverovať, nedá sa veriť ich slovám, treba sa len prispôbiť tomu, čo odo mňa požadujú“ – také môžu byť pocity dieťaťa, čo zažilo opustenie. Životná neistota, nedôvera, nízke seba-vedomie, odmietanie seba až sebapoškodzujúce správanie, túžba po láske, strach z blízkosti, problémy

pri vytváraní trvalejších vzťahov, to je základná charakteristika opusteného dieťaťa. Jeho správanie je zamerané na to, aby žilo a prežilo v poškodzujúcom a zraňujúcom prostredí a v neprirodzených vzťahoch. Dieťa, ktoré stratilo rodinu a dostalo sa do detského domova alebo iného kolektívneho zariadenia, je ovplyvnené tým, že sa sklamalo vo svojich rodičoch, a tým prežíva sklamanie zo všetkých dospelých. Dieťa si to možno neuvedomuje, ale ovplyvňuje to jeho správanie.

Jednou zo základných potrieb dieťaťa je mať pocit bezpečia. Na to, aby sa dieťa mohlo cítiť bezpečne, potrebuje mať dôveru voči ľuďom okolo seba a prostrediu, v ktorom sa nachádza. Aj z vlastnej skúsenosti iste viete, ako ťažko a dlho sa buduje stratená dôvera. Vašou základnou úlohou v role nového rodiča je pomôcť vášmu dieťaťu získať stratenú dôveru. Dieťa, ktoré sa narodí a od malička vyrastá v rodine, považuje za samozrejmé, že toto je mama, tak a tak vyzerá, má príjemný hlas, keď ju chvíľu nevidí a zaplače, určite sa hneď objaví, prípadne príde otec, ktorý... Množstvo týchto drobných faktov dáva dieťaťu pocit bezpečia, istoty, dôvery, lásky a spolupatričnosti. Dieťa s istotou vie, že toto je „moje doma“ a toto sú „moji ľudia“.

Predstavte si teraz, ako to asi vyzerá v detskom domove. Teta denná, teta nočná. Tá „teta“ s bradou a hrubým hlasom patrí do kotolne a do záhrady, a keď sa objaví pri mojej postieľke, vyvolá neistotu. Jedlo na tanieri a v presných dávkach. Biele plášte a lesklé linoleum. Na oknách mreže. Spoločné hračky. Kolektívne Vianoce a „nezjediteľné“ množstvo sladkostí (tesne pred koncom záruky). Jednoducho, samota v dave. Tieto deti sa naučili pretákať sa životom samé. Museli si vytvoriť obranné mechanizmy, aby prežili. Nemajú dôvod smiať sa a odnaučili sa aj plakať, pretože ich aj tak nikto neuteší. Je im jedno, u koho sú na rukách, ale chcú aspoň na chvíľu cítiť ľudské teplo.

Keď potom prídu do rodiny, všetko je pre nich nové a neprirodzené. „Tá nová teta má stále službu a ´teta´ s hrubým hlasom, čo má pichľavú bradu, je stále tu a stále ma berie na ruky a ja neviem, či sa mám báť, alebo nie. Všetko je čudné a ´tety´ robia čudné veci, nedajú mi jesť vtedy, keď som zvyknutý a musím jesť čudné jedlá, ktoré som nikdy nevidel. Boli sme vonku, keď bolo čierno, nikdy som to nevidel, lebo v domove, keď bolo čierno, von sme už nechodili.“

U vás v rodine sa dieťa rýchlo naučí, že chlieb nedostane natretý (natrieť si ho sám je zábavné), naučí sa, kde sa splachuje záchod, že nová teta má naozaj stále službu a volá sa mama a „teta“ s hrubým hlasom je ujo, ktorého voláme ocko a že... Dieťa začne rýchlo používať tie príjemné slová mama a otec, ale ešte dlho nebude vedieť, čo to naozaj znamená a ešte dlhšie sa bude učiť dôverovať. Možno potrvá mesiace a roky, kým sa začne smiať a plakať, kým príde k mame a rozplače sa jej na pleci, keď si rozbije koleno.

A to všetko bude od vás vyžadovať veľa trpezlivosti. Čo konkrétne to môže znamenať?

Dieťa, ktoré k vám príde už či z detského domova, alebo z inej rodiny, donesie si „v batôžku“ všeličo – zážitky, skúsenosti, pocity, názory, vlohy... A zvyčajne sú to veci, ktoré ho ťažia a potrebuje sa s nimi vyrovnáť. Pre vás nových rodičov by bolo najlepšie, keby dieťa bolo „nepopísanou čistou tabuľou“ a vy by ste ho mohli formovať podľa svojich predstáv. Žiaľ, to tak nie je.

Dôvera, pocit bezpečia a puto medzi rodičom a dieťaťom môže vzniknúť len vtedy, ak vy rodičia prijmete toto konkrétne dieťa také, aké je, bez výhrad, aj s jeho „batôžkom“.

V prvom rade sa musíte vy rodičia vyrovnáť s tým, čo si dieťa nesie, a potom postupne môžete pomôcť aj dieťaťu vyrovnáť sa so jeho minulosťou.

Vaše dieťa sa s vami vyrovná a prijme vás ako rodičov natoľko, nakoľko prijmete vy jeho.

Vo vašej rodine je dieťa, ktoré sa vám nenarodilo, ale prišlo k vám z iného prostredia (detský domov, iná rodina). O tejto novej situácii si povieme z troch pohľadov. Z pohľadu dieťaťa, nového rodiča a z pohľadu okolia.

A. Ako to vidí dieťa a s čím všetkým sa musí vyrovnat'

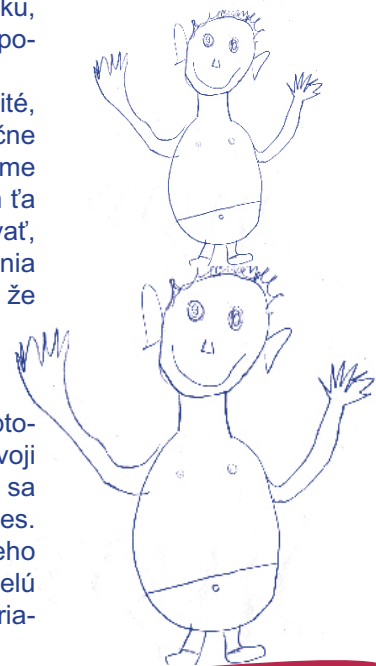
Noví rodičia

Predstavte si, že by jedno krásne ráno prišiel niekto väčší, silnejší, zbalil vám veci, naložil vás do auta a vyložil na úplne neznámom mieste medzi neznámymi ľuďmi. Nevedeli by ste, ako dlho tu budete a prečo ste tu, kde sú vaši známi a priatelia. Pochybujem, že by ste hneď skákali od radosti. Zo začiatku by vám bolo určite smutno a ťažko. Dieťa potrebuje čas, aby pochopilo, že na tomto novom mieste možno nemajú toľko hračiek ako v detskom domove, ale je tu niekto, kto je vždy nablízku, niekto, kto ho má rád, niekto, kto ho drží v noci za ruku, aby sa nebálo, niekto, na koho sa dá spoľahnúť – a ten niekto, to ste vy.

Dieťa považuje za svojho rodiča toho, kto sa o neho skutočne stará a nie je pre neho také dôležité, kto ho splodil. Pre toto vaše dieťa sa vy stanete rodičmi tak rýchlo, ako rýchlo sa ono stane skutočne vašim dieťaťom. Ak je dieťa staršie, napríklad okolo 10 rokov, bude mu trvať dlhšie, kým vás prijme za rodičov. Možno vás bude navonok odmieťať, ignorovať, možno vám povie: „Ty si zlý, nemám ťa rád, nechcem u vás byť,“ v skutočnosti sa však chce opýtať: „Máš ma rád, môžem ti dôverovať, môžem u vás zostať navždy?“ Keď budete mať za sebou obdobie prvého vzájomného zblížovania a spoznávania, keď si dieťa uvedomí, že mu dávate niečo, čo dovtedy nedostávalo, keď pochopí, že ho prijímate také, aké je, vtedy vám „dá“ to nikdy nevyslovené – áno.

Jeho biologickí rodičia

Z románov, filmov, alebo z rozprávania poznáme príbehy, keď napríklad pätnásťročnému adoptovanému chlapcovi nejaká „dobrá duša“ vo „veľmi vhodnej“ situácii povie, že: tvoji rodičia nie sú tvoji skutoční rodičia a tvoji biologickí rodičia žijú tam a tam... Chlapec je potom nezvestný, prípadne sa pokúsi o samovraždu, prípadne... Takýchto smutných príbehov sa stalo veľa a stávajú sa dodnes. Skúsenosti náhradných rodín aj odborníci jednoznačne hovoria, že dieťaťu treba povedať o jeho pôvode a o tom, že vy ste ho prijali za svoje ako druhí rodičia. Aj keby ste odišli na koniec sveta, celú širokú rodinu zaviazali mlčanlivosťou o adoptovaní vášho dieťaťa a prerušili všetky dovtedajšie pri-

teľstvá, „dobrá duša“ sa nájde vždy... Okrem toho fakt, že vaše dieťa sa narodilo iným rodičom, neoddeliteľne patrí do jeho života a je jeho základným právom, aby sa to dozvedelo včas a primerane veku. Ak mu to zatajíte, zaručene sa to dozvie a sklame sa vo vás, pretože jeho najbližší ľudia mu zatajili najzákladnejšiu informáciu o jeho existencii.

S dieťaťom by ste sa mali rozprávať o jeho rodičoch v prirodzených situáciách, keď sa rozprávame o narodení, minulosti a podobne. Nemali by ste sa vyhýbať jeho otázkam na túto tému, aj keď bude skutočnosť o jeho rodičoch iná ako pozitívna a bude vám veľmi ťažko hľadať na nich niečo dobré. K identite dieťaťa prirodzene patrí vzťah k biologickým rodičom. Ak dostane o nich len negatívne informácie, vytvorí si aj o sebe negatívnu mienku a jeho pocit vlastnej hodnoty bude narušený. Mali by ste mu dokonca umožniť cestu po stopách jeho minulosti. Ak všetky súvislosti s minulosťou a rodičmi dieťaťa budete vy považovať za prirodzené, aj ono ich tak prijme a zvládne aj negatívne reakcie okolia v tejto súvislosti.

Jeho gény, vlohy a danosti

Čo je silnejšie? Gény alebo výchova? Stále opakovaná otázka, na ktorú asi neexistuje jednoznačná odpoveď a ani my sa nebudeme pokúšať hľadať na ňu jednoznačnú odpoveď. Je jasné, že dieťa je vyzbrojené nejakými génmi a vlohami, ktoré ho ovplyvňujú. Musíte s tým počítať a snažiť sa prijať ho aj s jeho „výbavou“. Jasné je aj to, že výchova a váš vplyv na dieťa je väčší, ako sa niekedy zdá. Rodičia najčastejšie hodnotia vplyv génov vtedy, keď prídu problémy, napríklad v puberte, a rýchlo lámu palicu: „Zbytočne sme sa namáhali, tie gény...“ A suseda dodá: „Vravela som, že z neho nič nebude, veď poznám jeho rodičov...“ Možno je dobré sa pozrieť okolo seba, koľko biologických rodičov má také isté problémy so svojimi ratoľstami. Možno je ešte lepšie vyhnúť sa záverečným hodnoteniam a počkať, kým sa dieťa stane dospelým, zreľým človekom. Dôverujte tomu, čo ste do neho zasiali a počkajte, kým to vyklíči. Spomeňte si na svoje dospievanie a čo všetko sa zmenilo, keď ste sa stali rodičmi a nechajte vášmu aj veľkému dieťaťu dvere otvorené...

Jeho zážitky a skúsenosti

Deti, ktoré stratia rodičov a dostanú sa do detského domova, často zažijú za pár rokov svojho života toľko, čo sa nám nepodarí za celý život. Niektoré veci z minulosti dieťaťa sa možno dozviete sprostredkovane od vychovávateľov a sociálnych pracovníkov, niektoré vám skomolene a po dlhšom čase porozpráva dieťa a niektoré sa nedozviete vôbec. To, čo dieťa zažilo, je hlboko zapísané v jeho duši. Spôsobuje mu to zlé pocity, prejavuje sa to na jeho správaní a môže to vyvolať rôzne poruchy. Môžu sa vyskytnúť chorobné prejavy strachu, alebo naopak úplná otupenosť, neurotické poruchy, ako pomočovanie, poruchy spánku a prijímania potravy, nepokoj, tiky, kývanie sa, sebapoškodzovanie atď. Dieťa, ktoré má niektoré z uve-

dených prejavov, mohlo byť týrané, možno prežilo niečo traumatické, alebo žilo v stálom napätí a strachu. Ešte dlho potrvá, pokiaľ dobro a láska zahoja prežitú zranenie. Nestane sa to za pár dní a pravdepodobne to bude odznievať mesiace až roky. Najlepším liekom na spomenuté problémy je milujúci rodič. Možno si s niektorými prejavmi nebudete vedieť rady.

Ak viete, alebo predpokladáte, že vaše dieťa zažilo ťažkú minulosť, bolo týrané, zneužívané, alebo badáte na ňom niečo neprirodzené, čím skôr vyhľadajte odbornú pomoc. Niektoré problémy neodznejú bez toho, aby sme neriešili ich príčinu, preto je dobré využiť odbornú pomoc pre dieťa aj pre vás. V mnohom vám pomôže aj vhodná odborná literatúra, ktorú nájdete hlavne v českom vydavateľstve Portál.

Práve vy, noví rodičia, môžete dieťaťu pomôcť prekonať tieto skúsenosti svojou láskou a vytvorením bezpečného prostredia a využitím odbornej pomoci.

Jeho doterajšie vzťahy

To, čo tvorí pocit domova, sú hlavne ľudia. To platí ešte viac, pokiaľ ide o deti. Je to možno nepochopiteľné, ale platí to aj v takom prípade, ak sa pôvodní rodičia o dieťa nestarali, prípadne ho týrali. Zväčša je dieťa z nevhodného prostredia od „nevhodných“ ľudí náhle a násilne odtrhnuté a neporozumie, čo sa stalo. Možno sa bude na nich ešte dlho pýtať, možno sa bude na nich hnevať a zároveň bude za nimi smútiť. Predsa to boli ľudia, ktorí patrili do jeho života. V detskom domove si síce tiež nemá možnosť vytvoriť plnohodnotné vzťahy, ale znova sú pre dieťa jediné, a tým kľúčové. Niekedy sa nemáte možnosť dozvedieť, kto všetko bol pre vaše dieťa dôležitý. Pokiaľ vám však dieťa vyjadrí túžbu stretnúť sa s niekým zo svojej minulosti, mali by ste mu to umožniť a v žiadnom prípade by ste nemali vymazávať jeho minulé vzťahy.

Vyskytuje sa ešte jedna špecifická situácia, keď niektorý z rodičov dieťaťa zomrel. Ak to dieťa nevie, vašou úlohou je povedať mu to vhodne a veku primerane. Ak to dieťa aj vie, je pravdepodobné, že sa s tým nevyrovnalo. Spomeňte si, ako prežívame my dospelí, keď zomrie niekto z našich blízkych. Možnosť, ako vytvoriť spoločnú situáciu na prekonanie a vyrovnanie sa s minulosťou, je kúpiť kvety a spolu s dieťaťom ich odniesť na hrob jeho rodiča. Samozrejme to bude spojené s množstvom otázok, ktoré budete musieť zodpovedať. Možno sa vám to zdá neprirodzené a ťažké. Ak mu pomôžete, vaše dieťa to zvládne a vyrovná sa so svojou minulosťou. Takto predídete viacerým problémom v období jeho dospelovania.

Iné priezvisko dieťaťa (v prípade pestúnstva)

Je dobré rozprávať sa s dieťaťom o jeho rozdielnom priezvisku a pôvode, najmä ak máte ešte aj biologické deti, ktoré nosia vaše priezvisko. S dieťaťom by ste mali primerane jeho vekovej úrovni hovoriť o tom, prečo je to tak a odpovedať na všetky jeho otázky, ktoré sa budú „trúsiť“ priebežne. Je pravdepodobné, že časom vznesie požiadavku, že sa chce volať ako vy.

V špecifických situáciách je možné požiadať o zmenu priezviska na matrike aj v prípade, že máte dieťa zverené do pestúnskej starostlivosti. Potrebujete k tomu súhlas rodičov, v prípade, že nie je možné ho od nich získať (nesúhlasia alebo sa s nimi neviete skontaktovať), môže namiesto nich súhlas k zmene priezviska dať súd. O psychologických dôsledkoch a právnych postupoch sa však treba poradiť s odborníkmi (pozri kapitolu Keď láska nestačí). Otázka mena súvisí s mnohými ďalšími otázkami, napríklad, kde sú moji rodičia, prečo nie som u nich, ako sa to stalo, môžem ich vidieť? To všetko sú oprávnené otázky, na ktoré má dieťa právo dostať pravdivé odpovede a jeho požiadavky nemajú zostať bez reakcie. Dieťa potrebuje pravdivo poznať svoju minulosť, pretože to patrí k jeho identite, k jeho JA. Ak mu tieto jeho požiadavky odopriete, dáte dôvod vášmu dieťaťu, aby sa v období dospievania stavalo proti vám. Možno sa vám to zdá ťažké a nemáte odvahu sa do toho vôbec púšťať. Je však pravdepodobné, že vaše dieťa to prijme samozrejmejšie ako vy.

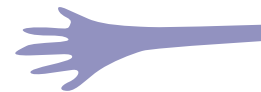
O problémoch, ktoré vyvolá rozdielne priezvisko v škole, budeme hovoriť v príslušnom odseku.

B. Ako to môžete vidieť vy – noví rodičia

Dieťa nie je také, ako sme si predstavovali

Je úplne prirodzené, že ak niečo očakávame, máme o tom svoju predstavu. Žena, ktorá nosí svoje dieťa pod srdcom, utvára si o ňom svoju predstavu. Budúci náhradní rodičia majú tiež predstavu o svojom dieťati. Žena, ktorá porodí dieťa, zrejme nebude prekvapená jeho vzhľadom, lebo určite nájde podobu s niekým v rodine. Nemôže sa však rozhodnúť, či to bude chlapec alebo dievča, dokonca ani či bude dieťa zdravé, alebo nie. Vy ste mali možnosť rozhodnúť sa pre vaše dieťa slobodne. Verím, že ste mali dost času a možností všetko zvážiť.

Vaša pôvodná predstava o dieťati môže istý čas pretrvávať a máte na to právo. Nielen dieťa, ale aj vy rodičia potrebujete čas, potrebujete si zvyknúť, aj vy máte svoju adaptačnú fázu. Problém môže nastať,

ak sa svojej predstavy neviete vzdať a to ovplyvňuje vaše prejavy voči dieťaťu. Táto otázka sa týka vyslovene vás, a nie dieťaťa, a je dobré riešiť ju spolu s vaším partnerom, blízkym priateľom, alebo to konzultovať s odborníkom. Zopakujte si, prečo ste sa rozhodli zobrať si dieťa a prečo ste sa rozhodli práve pre toto dieťa.

Nepodobá sa na nás

Nuž, s tým veľa nenarobíte. Ale vaše srdcia sa podobáť môžu, to závisí od vás.

Nemám ho rád(a) tak, ako majú vlastní rodičia radi svoje dieťa

Toto pocítite nie raz. Hlavne v prvých mesiacoch, keď budete porovnávať svoje reakcie s reakciami známych, priateľov alebo niekoho z rodiny. Budete mať pocit, že sú k svojim deťom uvoľnenejší, že sa k nim správajú spontánnejšie.

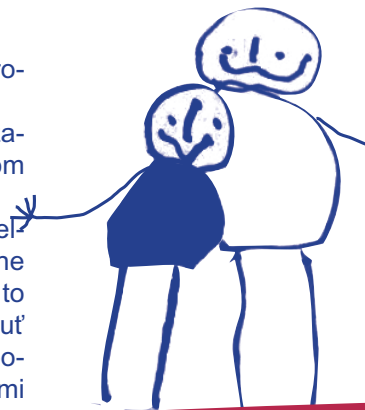
Matka, ktorá nosí dieťa pod srdcom, má deväť mesiacov na to, aby ho prijala. U vás sa tento čas ešte len začal príchodom dieťaťa k vám. Prijímajte ho postupne po krokoch, prijímajte maličkosti, ktorými vás obdarúva, až zrazu zistíte, že ho nosíte v srdci.

Má inú farbu pleti

Prijať dieťa inej farby pleti v našej kultúre nie je jednoduché, pretože okolie to nepovažuje za prirodzené. Ak ste sa to napriek tomu rozhodli urobiť, verím, že to bolo po zrelom uvážení.

V iných krajinách je prijatie dieťaťa inej farby pleti úplne bežným javom a nikto sa nad tým nepozastaví. Veríme, že časom to bude aj v našich zemepisných šírkach podobné a vy ste svojím krokom prispeli k tomuto pokroku.

Určite sa stretnete s problémami, pretože budete musieť čeliť začudovaným pohľadom, dvojzmyselným poznámkam a vaše dieťa príde zo školy s plačom, že sa mu posmievali spolužiaci, prípadne ho aj zbili. V týchto situáciách je rozhodujúce, nakoľko ste vy vyrovnaní s daným faktom. Ak je to problém len vášho okolia, ľahšie odrazíte negatívne reakcie a pomôžete aj svojmu dieťaťu zvládnuť ich. Ak je však problém vo vás – vašom neprijatí, je dobré pracovať na sebe. Môže vám v tom pomôcť rozhovor s rodičmi v podobnej situácii, ktorí mali podobný problém. Určite v tom nie ste sami na svete.

Má inú vôňu

Možno veľmi intímny, ale reálny fakt. Spomíname to preto, lebo pre vybudovanie dobrého vzťahu medzi vami a vaším dieťaťom je nevyhnutný telesný kontakt, maznanie, spoločné bláznenie telo na telo. Pokiaľ vám vadí fakt, že dieťa vonia inak, ako ste zvyknutí, môže vám to brániť v telesnom kontakte s ním. Znova je to problém rodiča a nie dieťaťa, preto sa ho snažte riešiť na úrovni dospelých a neprenášať ho na dieťa. Skúste sa postupne k nemu priblížiť a doprajte mu veľa telesného kontaktu.

Deti vyžadujú telesný kontakt, pretože je pre nich prirodzenou súčasťou komunikácie. Cez telesný kontakt dieťaťu napĺňame potrebu po láske a bezpečí. Niektoré deti sa mu spočiatku bránia, iné ho vyžadujú v nadmernej miere. Obe skupiny ho však veľmi potrebujú, pretože ho pravdepodobne nedostávali. Je to čarovný spôsob ako posilňovať vzájomný vzťah a odbúravať napätia. V Návrate vám ponúknem program detských masáží, ktorý je relatívne jednoduchý a dostupný pre každého rodiča.

Dieťa je zlé, alebo ja som zlý rodič?

Túto otázku si kladú milióny rodičov na svete. Ani jedno, ani druhé nie je pravda. Nikdy sa nedá povedať, že dieťa je zlé, len jeho prejavy môžu byť neprimerané a spôsobovať zranenia. O jednotlivých prejavoch detí v adaptačnej fáze budeme hovoriť v časti Prejavy dieťaťa počas adaptácie a čo s nimi. Vám rodičom sa samozrejme všeličo nepodarí a všeličo nezvládnete, ale vždy máte možnosť chyby napraviť, začať znova, pracovať na sebe, poradiť sa s niekým, niečo si naštudovať a ísť znova ďalej.

Je zaostalejšie ako jeho rovesníci

V roku 1958 John Bowlby podal správu o dvoch revolučných, aj keď jednoduchých zisteniach: 1. dieťa potrebuje rovnako rodiča ako jedlo, 2. oddelenie dieťaťa od rodiča, alebo jeho strata, spôsobuje u dieťaťa psychické zranenie.

Hovorili sme o tom, že dieťa v málo podnetnom prostredí zostáva citovo nerozvinuté, že sa napríklad ani nesmeje, ani neplače. Okrem toho sa nerozvíja ani po stránke mentálnej - rozumovej, ani po stránke sociálnej - spoločenskej. Nemá odkiaľ čerpať podnety a zaostáva za svojimi rovesníkmi. Niekedy sa tento fakt hodnotí ako mentálna retardácia, teda rozumové poškodenie. Vo väčšine prípadov však nejde o mentálnu retardáciu, ale o zaostalosť spôsobenú pobytom v nevhodnom a nepodnetnom prostredí.

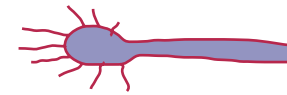

Ak sa dieťa dostane do milujúceho a podnetného prostredia, má možnosť svoj vývin dobehnúť, najmä v mladšom veku.

Ako náhradní rodičia môžete aj v dobrej snahe pomôcť dieťaťu urobiť chyby. Rýchlo spozorujete, že napríklad vaše 5-ročné dieťa nepozná farby, nevie napočítať ani do troch, pletie si oko s uchom, jeho reč je nezrozumiteľná... a o rok má ísť do školy. S dobrým úmyslom a optimizmom začnete používať svoje pedagogické schopnosti. Učíte ho aspoň základné farby alebo ukázať na prstoch koľko má rokov. Robíte to týždeň, dva, mesiac... a nič. Strácate optimizmus, trpezlivosť a kladiete si otázku, čo z neho bude. Postupne začnete byť nervózni, veď ste mu to najmenej stokrát vysvetlili a nič sa naň nenapilo. Dieťa sa tiež stáva nervóznym, z vašich otázok o farbách a rokoch má stres, vy strácate sebadôveru... Problém nie je v tom, že vy ste zlí rodičia, nemáte pedagogické schopnosti, ani v tom, že vaše dieťa je „hlúpe“. Dieťa, ktoré sa narodí v rodine, má v prvých mesiacoch a rokoch čas na to, aby sa naučilo, kto je kto, kto čo robí, a hlavne: že toto sú „moji ľudia“ – vznikne pripútanie. Odborníci tvrdia, že o týchto veciach sa dieťa uisťuje tri až päť rokov. Dieťa vyrastajúce v rodine od narodenia si vôbec nemusí klást' otázky, kto sú „moji ľudia“, kde je „moje doma“, dokedy tu budem môcť zostať, majú ma títo ľudia naozaj radi? V tom období ho nikto „neotravuje“ farbami, číslami a podobne, všetko sa naučí prirodzene, ako keby sa to na neho samo lepilo. Takže, v čom je teda problém? Dieťa, ktoré k vám prišlo, ako keby sa u vás znova narodilo a potrebuje čas, aby porozumelo základným vzťahom a pravidlám vašej rodiny a života vôbec. Pokiaľ nemá zodpovedané základné otázky, napríklad, že patrí k vám, že sa môže cítiť bezpečne, že vám môže dôverovať, nie je schopné učiť sa farby, čísla... nie je schopné to vnímať. Jednoducho potrebuje čas. Ak mu po konzultácii s psychológom odložíte školskú dochádzku o rok, nič nestratí.

Najlepšie, čo môžete urobiť pre svoje dieťa, je to, že ho budete milovať a popritom s ním pôjdete nakupovať, potom s ním uvaríte obed, upracete s ním byt... a o tom všetkom sa s ním budete rozprávať. Sice možno až o rok, ale samo od seba, bez vášho skúšania začne používať farby, čísla a pod. Napríklad vám povie, že si prosí to červené, a nie zelené jablčko, a keď stretnete susedu, povie, že keď pôjde v septembri do školy, bude mať už sedem rokov.

C. Ako to vidí vaše okolie

Fakt, že vaše rodičovstvo je náhradné a dieťa ste nesplodili a neporodili, je nemenný. Aj keď sa budete snažiť ho všelijako maskovať, zostane neodškriepiteľný. Ak ho vy rodičia prijmete ako niečo prirodzené, dieťa to tiež bude považovať za prirodzené a spolu to dokážete aj vášmu okoliu. Známy český psychológ profesor Zdeněk Matějček hovorí: Dieťa považuje za svojho rodiča toho, kto sa o neho skutočne stará, nie toho, kto ho splodil a porodil.

Reakcia širšej rodiny

Mienka širšej rodiny je pre nás veľmi dôležitá a citlivo na ňu reagujeme. Tak ako vy, aj vaša širšia rodina si potrebuje na novú situáciu zvyknúť a tiež na to potrebuje svoj čas. Poskytnite im dostatok primeraných informácií, odpovedzte na ich otázky. Ak sa vy budete v novej situácii správať prirodzene, aj tí, ktorí vás možno od toho kroku odhovárali, budú mať možnosť prijať vaše dieťa do rodiny a zmeniť svoje názory.

Reakcia susedov, známych a priateľ'ov

Pokiaľ máte možnosť povedať ľuďom zo svojho okolia, že ste prijali dieťa, prípadne nejakú podrobnosť k tomu (podľa uváženia), urobte to. Predídete tak rôznym domýšľaniam, ohováraniam a keďže „každé čudo trvá týždeň, maximálne sedem dní“, časom to aj oni budú považovať za prirodzenejšie. Máte tak možnosť ovplyvniť postoj vášho okolia voči náhradnému rodičovstvu a možno niekto z nich, kto doteraz nemal odvahu, sa na vás obráti s otázkou, čo má urobiť, keby si aj on chcel zobrať opustené dieťa. Je dôležité, nakoľko ste so svojím náhradným rodičovstvom vyrovnaní vy.

Tak ako vy ste potrebovali čas, aby ste celú situáciu spracovali, tak je to aj s vaším okolím – dajte mu čas.

Reakcia školy

Možno si pamätáte na veľa príjemných zážitkov zo školy aj na krušné chvíle, ktoré vám pripravili spolužiaci a učitelia. Dieťa strávi v škole veľkú časť dňa a mienka školy o ňom je preň dôležitá. My rodičia síce venujeme veľkú pozornosť škole, ale zväčša len otázke prospechu, domácich úloh, prípadne zareagujeme, ak dieťa niečo v škole vyvedie. To, ako sa dieťa v škole cíti, či tam chodí rado, či tam má priateľov, nám už zväčša uniká. Vo vašom prípade náhradného rodičovstva by ste mali s dieťaťom veľa hovoriť o jeho pocitoch zo školy. Zároveň byť v aktívnom kontakte so školou.

Ak sa vaše dieťa volá inak (v prípade pestúnskej starostlivosti), alebo má inú farbu pleti, je dobré dohodnúť sa na začiatku s učiteľkou, čo povie pred celou triedou a čo nie. V praxi sa stáva, že učiteľ, ktorý nie je o otázke náhradného rodičovstva informovaný, nepristupuje k takémuto dieťaťu primerane a napríklad podceňuje jeho schopnosti, alebo naopak mu poskytuje protekciu, čo tiež nie je pre dieťa dobré. Ak dieťa chce používať vaše priezvisko, je dobré dohodnúť sa so školou, aby mu to bolo dovolené napríklad na zošitoch, pri bežnom oslovovaní a podobne, samozrejme na vysvedčení to nie je možné.

Ak ide o adopciu, ktorá nie je ľahko rozoznateľná od biologického rodičovstva, po zvážení je tiež dobré, keď o tom bude vedieť triedny učiteľ a riaditeľ školy, aby v prípade potreby vedeli primerane zareagovať a dieťa hájiť pred spolužiakmi. K tejto téme vydal Návrat samostatnú publikáciu Školák v náhradnej rodine (Sládeková, E., 2005).

Čo na to spolucestujúci v autobuse

Samozrejme, problém môže vzniknúť len v prípade, že iný etnický pôvod vášho dieťaťa je zrejмый na pohľad. Tu nemáte možnosť niečo vysvetľovať a viesť nejaké rozhovory. Máte možnosť potvrdiť vašu spolupatričnosť tým, že sa na dieťa usmejete, pritiahnete si ho k sebe, pohladíte ho. Neprijemná poznámka spolucestujúceho bolí ešte dlho potom ako vystúpите z autobusu. Žiaľ, ale všetci ľudia máme sklon považovať všetko iné za čudné a odsúdiť to. Láska dieťaťa k rodičovi však tento problém nepozná.

Prejavy dieťaťa počas adaptácie a čo s nimi

V predošlej časti sme hovorili, čo všetko si môže dieťa niesť vo svojom „batôžku“, čo môže prežívať a čo môžeme prežívať my ako novopečení rodičia. Teraz by sme radi spomenuli niektoré typy správania detí počas adaptácie a ako by ste na ne mohli reagovať vy rodičia (podľa *Jayne E. Schooler: Adopcia – vzťah založený na sľube, Návrat domov, 1999*). Dôležité je si uvedomiť, **že ide o obranné mechanizmy detí, ktoré si nevyhnutne vytvorili preto, aby prežili v traumatickom a nepodnetnom prostredí. Teda sú to podvedomé reakcie, za ktoré dieťa nemôže.** K tejto téme odporúčame prečítať si veľmi dobrú knihu *C. Archerovej: Dítě v náhradní rodině, Portál, 2001*.

Stiahnutie do seba a odmietavé správanie

„Miriam nevedela, čo si má s hračkou počať, nevedela sa ani minútu sama zahrať a najradšej ležala na zemi s palcom v ústach.“

„Náš Peter bol ako robot, vykonal všetko podľa našich pokynov, ak žiaden nedostal, sedel a kýval sa. Nedokázali sme prečítať, čo prežíva, či mu chutí navarené jedlo. Cítili sme sa odmietaní, zdalo sa nám, že nás považuje za úplne cudzích ľudí.“

Každý z nás prežije v živote niekoľko odmietnutí a odmietnutie bolí. Musíme sa s ním vyrovnáť, musíme ho spracovať. Vaše dieťa pravdepodobne prežilo za svojich pár rokov viac odmietnutia ako my dospelí. A tak si radšej udržia odstup od ľudí, ktorí by ho mohli znova odmietnuť. Preto zostáva stiahnuté, uzavreté, neprejavuje žiadne pocity. U niektorých detí stiahnutie sa do seba je dokonca zlosť obrátená dovnútra.

Čo môže urobiť rodič?

Vášmu dieťaťu môžete pomôcť prekonať jeho odmietanie tým, že:

- mu budete všetkými možnými spôsobmi vyjadrovať lásku,
- budete posilňovať jeho sebahodnotenie tým, že ho budete chváliť, oceňovať a povzbudzovať,
- nebudete dieťa do ničoho tlačiť a budete voči nemu trpezliví.

Dalo by sa povedať, že dieťa, ktoré prežilo sklamanie, je ako zatvorený kvet, ktorý sa chráni pred nečasom. Ak by sme rukami začali rozťahovať jeho lupienky, aby sme videli, čo je v ňom, asi by sme ho poškodili. Rozvinúť sa môže len tak, že okolo neho bude pokoj, bude mať dostatok vlhky a slnečného tepla a to všetko dostatočne dlhý čas.

Pre Milana, adoptívneho otca, bolo ťažké, že jeho syn nijako nereagoval na jeho príchod z práce. Bol zvyknutý, že ostatné deti sa mu vrhli do náručia. Cítil sa odmietnutý a prežíval sklamanie. Nevedel, že jeho adoptovaný syn má spomienky na vlastného otca, ktorý ho zneužíval, bol násilnícky a nepredvídateľný. Podvedome sa bránil vzťahu s niekým, kto mu pripomínal vlastného otca. Milan hovoril s inými rodičmi, ktorí prežili podobné situácie, a bol povzbudený robiť malé kroky voči svojmu synovi. Prestal brať jeho správanie osobne a mohol byť pozitívny, trpezlivý a pozorný. Spolu s manželkou ukladal syna do postele, hral sa s ním, požiadal ho, aby mu podržal skrutkovač pri oprave pokazenej skrinky... Za nejaký čas boli schopní spolu stráviť časť dňa, a keď sa vracal z práce, syn ho vyzeral z okna.

Robenie si zásob jedla

„Hltanie jedla až do nevoľnosti, prehĺtanie celých nepožutých kusov, ukrutná nenasýtenosť, záchvaty zúrivosti a agresie, keď sme mu potravu odobrali – to boli len prejavy jeho citového hladu a túžby po láske.“

„Pravidelne, keď som robila Lukášovi posteľ, nachádzala som pod jeho vankúšom kôrku chleba, kúsok koláča, sušienky...“

Deti z detského domova alebo zo sociálne slabšej rodiny žijú v neistote, či budú mať jedlo aj zajtra. V prostredí, kde je boj o prežitie, platí: čo mám v žalúdku, to mi nikto nevezme, a čo nevládzem zjesť, treba dobre ukryť. Takéto správanie je typické aj pre deti, ktoré trpeli emocionálne, teda nebola naplnená ich potreba po blízkej milujúcej osobe. Odborníci hovoria, že tieto deti majú v sebe chronickú prázdnotu. Robenie si zásob a hltanie jedla je podvedomá reakcia na hroznú, nevysvetliteľnú prázdnotu vo vnútri.

Čo môže urobiť rodič?

Povzbudivé pre vás môže byť to, že takéto správanie časom pominie. Nie je dobré reagovať prehnane a venovať tomu veľkú pozornosť. Je dobré dieťa opakovane uistiť, že jedla bude dosť aj nabudúce a dopriať mu veľa prejavov priazne. Zrejme najúčinnnejšie vyplníte jeho vnútornú prázdnotu telesným kontaktom – cez objatie, hladenie, bozkávanie a rôzne hry spojené so vzájomným dotykom. Jedným z riešení je dať dieťaťu, okrem pravidelnej stravy, batôžtek so zdravým jedlom (mrkva, pečivo, jablko...), ktorý bude nosiť stále so sebou. Dá mu to pocit istoty, jedlo nemusí skrývať. A raz ten batôžtek nechá doma, lebo už nebude potrebovať takúto barličku.

Agresívne správanie

„Spočiatku nás pozoroval zakrytými očami. Čo nás však napĺňalo strachom, bolo to, že sa niekoľkokrát denne postavil 3-4 metre pred stenu, sklonil hlavu ako býk v španielskej aréne a bežal opakovane oproti stene. Mysleli sme, že ju prerazí – tak silný bol náraz.“

„Boli sme zúfali, keď niekoľkokrát denne dostal Tomáš záchvaty zúrivosti. Nedovolil nám, aby sme sa k nemu priblížili.“

Takéto sebapoškodzujúce prejavy svedčia o pravdepodobnom týraní dieťaťa. Možno je to jeho jediný spôsob, ako vyjadriť svoje pocity, strach, hnev. Zrejme nedokáže vyjadriť slovami, alebo inak primerane, že sa cíti zle. Deti, ktorým sa nikto neprihovára, nečítal im rozprávky, nespieval piesne a neodpovedal na ich stokrát opakované „prečo?“, nevedia povedať „som hladný, teším sa, to mi nechutí...“, nerozplačú sa, keď si zrania koleno, a neusmejú sa, keď dostanú čokoládu. Odkiaľ by to vedeli, že to môžu a ako to treba. Ale dieťa potrebuje vyjadriť, čo cíti, a preto to vyjadrí tak, ako vie – agresivitou voči okoliu a sebe.

Čo môže urobiť rodič?

Takéto správanie dieťaťa vyvoláva v rodičoch pocit bezmocnosti, zúfalstva a neschopnosti dieťaťu pomôcť. Aj keď takéto správanie pôsobí priam chorobne, radi by sme vás uistili o dvoch veciach:

- na základe toho, čo dieťa prežilo, je to prirodzená reakcia,
- je to dočasné a odstrániteľné správanie, nie však za tri dni.

Dôležité je vedieť, že to chce čas, veľa času, aby sa niečo zmenilo pri tomto druhu správania. Poradte sa s odborníkom, pretože ak bolo dieťa týrané, potrebuje aj odbornú pomoc. Venujte dieťaťu čas a pozornosť vtedy, keď nemá záchvat zúrivosti a záchvatu samému venujte menšiu pozornosť, samozrejme snažte sa obmedziť možnosť zranenia dieťaťa. Oceňujte ho, chváľte ho a tešte sa spolu zo všetkého pekného a príjemného.

Deti s agresívnym správaním obráteným navonok, alebo voči sebe majú spravidla nízke sebavedomie, silné pocity viny, nízky sebaobraz a neveria, že ich niekto môže mať naozaj rád. Myslia si, že nikdy nie sú dosť dobré a že si nezaslúžia, aby ich mal niekto rád. Fyzické prejavy lásky a telesný kontakt sú pre tieto deti dôležité, aj keď ich spočiatku môžu odmietať.

Klamanie, krádeže a oneskorený vývoj svedomia

„Naša osemročná Janka bola u nás už vyše pol roka a stále klamala. Klamala, keď niečo vyviedla, ale aj vtedy, keď to nemalo význam a my sme tomu nerozumeli.“

Tento problém sa týka skôr starších detí, ale vyskytuje sa aj u menších detí. Klamanie a krádež u detí vzniká často ako reakcia na chaotické prostredie a neusporiadaný spôsob života. Možno to bol pre ne jediný spôsob, ako žiť a prežiť. Možno boli za to dokonca oceňované. Klamstvo je obranný prostriedok a spôsob, ako sa vyhnúť trestu a poníženiu. U niektorých detí ani nejde o klasické klamanie. Ak žili v prostredí, kde zmysel pre pravdu a osobné vlastníctvo nemalo hodnotu, klamstvo sa pre ne stalo zvykom, niečím úplne bežným. Vývoj svedomia môže byť oneskorený. Možno sa im dokonca pletie skutočný život s túžbami a fantáziou.

Čo môže urobiť rodič?

Ako rodičia sa pravdepodobne dost' rýchlo dopracujete k pocitu zúfalstva, pretože očakávané rýchle odstránenie problému sa nedostaví. Je dobré vyvarovať sa tvrdých a nerealistických trestov a na druhej strane byť zásadový voči dieťaťu a hlavne voči sebe. Dieťa si potrebuje ujasniť, čo platí, čo je dobré – oceňované a čo sa považuje za neprimerané. Je nesmierne dôležité, aby ste si stáli za slovom, aby ste splnili sľuby. Dieťa si nezapamätá všetko to, čo mu poviete, ale určite si zapamätá to, čo urobíte.

Je dôležité si uvedomiť, že tu ide skôr o hovorenie „svojej pravdy“, ako o klasické klamanie. Dieťa, ktoré klame a kradne, pravdepodobne si neuvedomuje dôsledky svojich činov. Preto je dobré, aby napríklad dieťa vrátilo ukradnutú vec tam, kam patrí a znieslo trest, ktorý za to prináleží (v obchode, či škole). Aj keď pre vás rodičov bude ťažké sa tomu prizerať, dieťa by vo vás malo cítiť oporu, že za ním stojíte. Ak budete spolu s dieťaťom hľadať spôsob nápravy daného prečinu, dieťa potom ľahšie unesie dôsledky a prispeje to k prestavbe jeho charakteru.

Rodičia majú často tendenciu pýtať sa detí, prečo klamú. Ony však nemusia vedieť, prečo klamú, jednoducho hovoria „svoju pravdu“, lebo im to možno prinášalo nejaký úžitok a možno si na to zvykli. Ako rodičia máte možnosť vytvoriť také prostredie, v ktorom sa deti učia, že je bezpečné a správne hovoriť pravdu. Mali by ste dieťa pochváliť aj za drobnú úprimnosť a pravdivosť. Pri tom všetkom je nevyhnutná spolupráca s odborníkom. Tiež vám môže veľmi pomôcť kontakt s inými náhradnými rodičmi, ktorí tým už prešli.

Slabý kontakt očami

„Mali sme pocit, že ju dotyky priam bolia. Kontakt očami s nami vôbec nenadväzovala. A aj napriek našej úpornej snahe venovať jej sústredenú pozornosť, z jej strany sme sa nestretli s nijakým záujmom.“

Dívať sa pri rozhovore z očí do očí je niekedy ťažké aj pre niektorých dospelých. Dieťa (aj dospelý), ktoré nie je schopné očného kontaktu, pravdepodobne prežíva vnútornú neistotu, nízku sebahodnotu, pocit nedôvery. Odborníci tvrdia, že jediné okamihy, keď sú títo ľudia schopní dobrého kontaktu očami, sú vtedy, keď sú veľmi nahnevaní, alebo niečo chcú, alebo sa správajú manipulatívne.

Čo môže urobiť rodič?

Kým sa vaše dieťa zadáva do vašich očí, asi to chvíľu potrvá. Pociť dôvery a bezpečia vo vašej prítomnosti tomu veľmi pomôže. Ak mu venujete pozornosť, krmíte ho, niečo mu hovoríte, mali by ste sa na neho aj dívať, občas ho pohladíť. Mali by ste s ním komunikovať všestranne. Ak je dieťa malé a vy ho krmíte, môžete ho učiť očnému kontaktu aj tým, že mu dáte prvú lyžičku do úst, až keď sa („kuk“) na vás pozrie. Alebo ak je dieťa väčšie, žiadanú vec mu dáte, až keď sa vaše pohľady spoja.

Nevyberaná náklonnosť k ľuďom

„...väčšie problémy sme mali s jeho vzťahom k druhým ľuďom. Vôbec nerobil rozdiely medzi cudzími ľuďmi a nami. Raz ho dokonca chcel jeden neznámy pán odviezť z detského ihriska a náš adoptovaný syn šiel pokojne s ním.“

Je to správanie typické pre deti, ktoré nemali možnosť pripútať sa k niekomu, alebo sa vytvorené puto pretrhlo.

Ak zastanete autom pred detským domovom a vybehnú z neho nejaké deti, je takmer pravidlo, že sa vás opýtajú: „Pre koho ste prišli?“ Deti z detského domova sú zvyknuté, že sa pri nich stále striedajú iní ľudia, zvykli si zvykať si na cudzích ľuďoch a nebáť sa ich. Ale to nie je prirodzené správanie detí. Tieto rýchle vzťahy nenaplnia ich základné potreby a dieťa stráca podozrievavosť. Pre dieťa je prirodzené naviazať sa na toho, kto sa o neho stará (pričom nezáleží, či je to muž, či žena, koľko má rokov, či majú pokrvný vzťah), a rozlišovať – toto sú „moji ľudia“ a toto sú cudzí, pred tými cudzími treba mať rešpekt.

Toto dieťa však túži po vzťahoch, objatí, ľudskom teple, a tak využije každú príležitosť, aj keď len nakrátko.

Čo môže urobiť rodič?

Aj v tomto prípade platí, že to potrvá istý čas, že musí nadobudnúť istotu, dôveru atď. Procesu adaptácie dieťaťa na vás rodičov – otca a mamu – prospeje, ak zostane jeden z rodičov doma s dieťaťom nejaký čas (napríklad niekoľko mesiacov). Materskej škole a väčšiemu množstvu opatrovateľov sa v prvom období po príchode dieťaťa snažte vyhnúť. Je dobré dokonca obmedziť navštevovanie priateľov a rodiny. Ak sa chcete s niekým stretnúť, pozvite ho radšej k vám, vaše dieťa tak lepšie porozumie, že „moji ľudia a moje doma“ zostalo a tí druhí prišli a odišli.

A iné

„Už veľa rokov vychovávame tieto deti. U viac než sto z nich sme museli konštatovať, že v dvoch rokoch ešte nevedia chodiť, správne stáť, nič tuhé jesť, prirodzenému pohybu a hre sa musia ešte len učiť. Sú bez vzťahu... Nevedia sa smiať ani plakať, len kričať, v celom svojom vývoji sú veľmi pozadu...“ (výrok riaditeľa jedného detského domova).

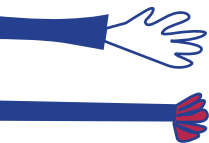
Spomenieme ešte niektoré prejavy tzv. deprivovaných detí, s ktorými sa môžete stretnúť: poruchy spánku, pomočovanie, cmúľanie prsta, kývanie zo strany na stranu, sebecko, prehnaná túžba vlastniť, predčasné sexuálne prejavy, slabá schopnosť sústrediť sa, nečinnosť, slabá vôľa, neprispôbiivosť, vzdor... Znie to strašne, však?

Čo môže urobiť rodič?

Pri všetkých týchto prejavoch platí, čo sme už spomenuli: veľa lásky a trpezlivosti, a to dosť dlhý čas. Môžete si byť istí, že nebudete prví ani poslední, kto to zvládne. Vyhľadajte „spolubojovníkov“, iných náhradných rodičov, pomôže vám to. Nebojte sa konzultovať s odborníkom.

„... ale práve tieto deti potrebujú človeka, ktorý by ich prijal.“

O INAKOSTI

Ak má dieťa inú farbu pleti ako rodič (Kapitola je venovaná najmä Nerómom, ktorí prijali rómske dieťa.)

*Ko kamel ča pes, na džanel s'od bacht.
(Kto má rád iba seba, nevie, čo je šťastie.)*

*Savoro, so keres, lačo the nalačo, avel ke tute pale.
(Všetko, čo robíš, dobré či zlé, sa vráti naspäť k tebe.)*

*Barvalo hin oda, ko džanel te del le jilestar.
(Bohatý je ten, kto vie zo srdca rozdávať.)*

*Sako manuš hin aver, aľe manuša sam savore.
(Každý človek je iný, ale všetci sme ľudia.)*

*Te man kames paťiv te del, de man paaťiv sar Romeske, te na, de man smirom.
(Keď mi chceš dať úctu, daj mi ju ako Rómovi, a keď nie, tak mi daj pokoj.)*

Ako vnímame rómsky pôvod nášho dieťaťa

Je dobré, aby ste sa zamysleli nad tým, ako vnímate rómsky pôvod vášho dieťaťa, skôr než budete prinútení okolnosťami nejakým spôsobom reagovať.

Vaše dieťa bude vystavené zvýšenej pozornosti okolia – s tým musíte počítať, a to najmä z dvoch dôvodov:

- pre samotný fakt, že je Rómom (o to viac, o čo viac je to na prvý pohľad poznateľné),
- pre tú zvláštnosť, že rómske dieťa vychováva nerómska rodina a pohybuje sa takmer výlučne v nerómskom prostredí.

Tým, že vaše dieťa bude vystavené pravdepodobne až neprimeranému záujmu – budete tomu vystavení aj vy ako zvláštni ľudia, ktorí sa dobrovoľne rozhodli „mať niečo“ osobné s Rómami.

Okrem iného potrebujete vyzbrojiť seba aj vaše dieťa veľkou dávkou odhodlania čeliť mnohokrát aj zosmiešňovaniu alebo hlúpym vtipom na adresu Rómov. Skúste si nevšimáť takéto vtipy a poznámky okolia a dajte nejakým spôsobom najavo vášmu dieťaťu, že ste pri ňom.

Aby ste dieťaťu mohli pomôcť vyrovnáť sa s jeho etnickou príslušnosťou, je nevyhnutné, aby ste si najprv sami ujasnili, čo chcete vášmu dieťaťu sprostredkovať. Každý, kto si zobral do náhradnej rodinnej starostlivosti dieťa rómskeho pôvodu, urobil už veľmi vážny krok v ochote porozumieť človeku iného etnického pôvodu, čo v našej kultúre nie je bežné.

Vaše dieťa vycíti predovšetkým **váš postoj k Rómom**. Práve to bude to, čo vášmu dieťaťu v prvom rade odovzdáte.

Slovensko a Rómovia (a ako je to inde vo svete)

Roky minulého režimu boli rokmi izolácie od sveta, kde je bežné spolužitie ľudí rôznych národností a rás. A tak sa neraz stávalo, že náhodný černochoch či zahalená moslimská žena vzbudzovali u nás na ulici neprimeranú pozornosť. Nie sme zvyknutí prijímať inú kultúru a považovať ju za rovnako dobrú ako je tá naša. Rómovia žijú s nami dlho, ale boli vždy tak nápadne odlišní, že sme mali problém prijímať ich.

Nie je cieľom tejto úvahy rozoberať, prečo to tak bolo, kde sa stala chyba, alebo kto je za to zodpovedný. Zameriame sa skôr na to, ako budeme riešiť súčasný stav. Vychádzajme z toho, čo môžeme urobiť tu a teraz.

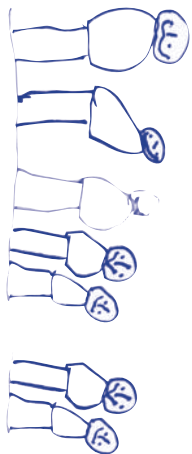
Problém je v tom, že nielen my, bieli, „gadžovia“ máme poväčšine problém akceptovať Rómov, ale ani Rómovia sami často nemajú pozitívne etnické povedomie, t. j. nechcú byť Rómami, pretože to vyvoláva pohŕdanie zo strany okolia.

Charakteristika rómskej populácie – alebo kto sú Rómovia

Čo je dobre vedieť a s čím je potrebné sa vyrovnáť – čo je zapísané hlboko v duši vášho rómskeho dieťaťa, nakoľko ho to ovplyvňuje a bude ovplyvňovať po celý jeho život, ako a v čom mu môžete byť pomocou pri formovaní jeho identity – to sú niektoré z otázok, ktoré vám možno napadnú pri pohľade na rómske dieťa.

To, v čom sú Rómovia iní, je ťažké charakterizovať. Nie je dostupný žiadny vedecký výskum, ktorý by presne popísal, akí sú Rómovia, v čom sa odlišujú od Nerómov.

Medzi nami je vžitá predstava, že sú temperamentní, hluční a agresívni, viac či menej sa odlišujú v oblečení, deti majú problémy v škole a dospelí v zamestnaní, majú radi hudbu, piesne, tanec, majú veľa detí, veľa ľudí žije na malom priestore,

je medzi nimi rozšírená kriminalita, mnohí sa vedia prispôbiť, alebo aj vyťažiť zo situácie atď. Preto, aby sme im mohli lepšie porozumieť, je dobré vedieť o nich viac. V ďalšej časti sa preto zamyslíme nad ich históriou, životným štýlom a hodnotami, nad ich kultúrou a folklórom.

Rómovia sa odlišujú od nás aj preto, lebo mali odlišný historický vývin

Pravlastňou rómskeho národa je India, odkiaľ sa Rómovia roztrúsili do celej Európy. V minulých storočiach prechádzali mnohými krajinami. Od toho, ako ich v ktorej krajine prijali, závisel mnohokrát ich holý život. Zakúsili si všetko – fyzickú likvidáciu, masové vyhladzovanie, vylúčenie zo spoločnosti a rôzne spôsoby ponižovania. U nás je najznámejší spôsob vyrovnania sa s rómskou otázkou snaha o ich asimiláciu – čiže prispôbenie sa väčšine. (Táto myšlienka bola povýšená v minulom období na štátnu politiku.) Ale ani tieto snahy neriešia problémy spolužitia Rómov a Nerómov. Príkladom ich „neprispôsobenosti“ môže byť u nás napríklad vysoké percento rómskych detí v detských domovoch.

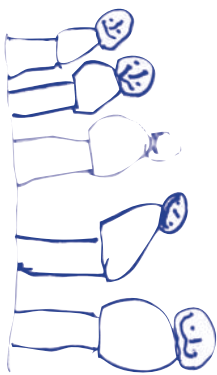
Rómovia prešli neprajným historickým vývinom, a to všetko zanechalo na ich národe stopy.

Rómovia majú svojský životný štýl a hodnoty

Ich **životný štýl** charakterizuje: rodinný život, každodenné hospodárenie, fušky, život pre prítomnosť, rôznosť dialektov a solidarita. Len čo sa však ocitnú v spoločnosti, ktorá ich chce asimilovať, stávajú sa tieto prvky ich vlastnou slabosťou, pretože väčšinové obyvateľstvo predstavuje vlastnosti opačného charakteru: individualizmus, kapitalizácia, plánovanie, usadlíctvo, uniformita, súťaživosť, závislosť atď.

Hovoriť **o hodnotách** celého národa vždy predstavuje riziko, lebo dochádza k určitému zjednodušeniu a možno aj subjektivismu. Na druhej strane sa však väčšina príslušníkov väčšiny etnických pospolitostí v niečom predsa len prejavuje podobne, čo súvisí najmä s tým, že mali osobitnú, spoločnú históriu, a to až do tohto okamihu.

Na prvom mieste v tradičnom systéme hodnôt Rómov je rodina „famelija“. Rómska famelija je príbuzenská pospolitosť v rozsahu troch až piatich generácií. Zatiaľ čo famelija sa rozprestiera do šírky, ďalší dôležitý pojem je „fajta“. Pojem „fajta“, čiže rod, zdôrazňuje vertikálnu líniu – rod po otcovi a rod po matke. Príbuzenské vzťahy boli doslova posvätné a ich udržovanie bolo tou najvyššou hodnotou.

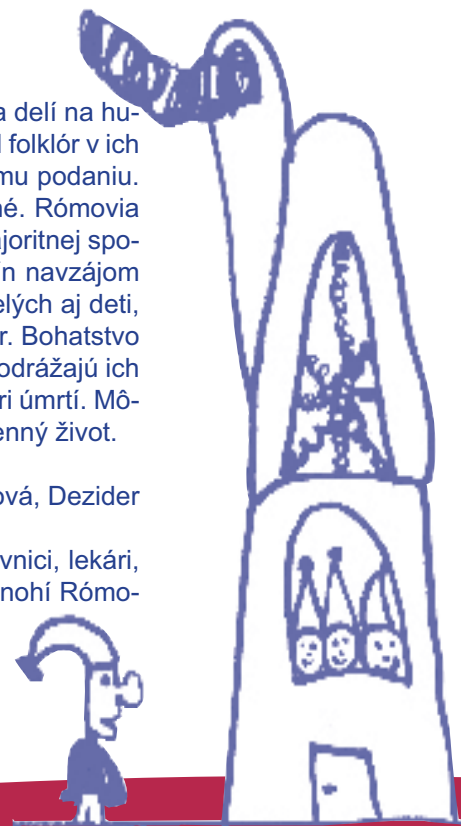
V tradičnej rómskej rodine mal každý jej člen presne vymedzené postavenie s jasne formulovanými právami a povinnosťami. Funkcie muža a ženy sú odlišné, nezameniteľné a vzájomne sa dopĺňajú. Deti majú dôležité miesto v rodine. Chráni a vychováva ich celá široká rodina a veľmi skoro sú samostatné a schopné konať na vlastnú päsť. Chlapec pracuje s otcom a dievča pomáha matke v domácnosti. Rodičia vychovávajú iba najstaršie deti, výchovu mladších súrodencov preberajú odrastenejšie deti.

Rómovia majú vlastnú kultúru

Súčasní Rómovia majú bohaté kultúrne dedičstvo v rómskom folklóre. Rómsky folklór sa delí na hudobný, piesňový, tanečný a slovesný. Pretože v minulosti žili Rómovia v izolácii, zohrával folklór v ich živote dôležitú úlohu. Rómsky folklór sa zachoval do dnešných dní najmä vďaka ústnemu podaniu. Rómsky folklór sa snažia v súčasnosti oživiť súbory tanečné, spevácke, alebo divadelné. Rómovia majú aj vlastný rómsky jazyk. Pretože ich jazyk v každej krajine preberá prvky jazyka majoritnej spoločnosti, existuje v mnohých dialektoch. Napriek tomu sa Rómovia aj z rozličných krajín navzájom dohovoria. Najmä v poslednom období vychádza v rómskom jazyku literatúra pre dospelých aj deti, ako aj noviny a časopisy. Súčasná rómska umelecká tvorba nadväzuje na rómsky folklór. Bohatstvo rómskej kultúry sa prejavuje aj v duchovnej kultúre. V tradičných zvykoch a rituáloch sa odrážajú ich osobité predstavy o živote. Patria sem napríklad zvyky pri narodení dieťaťa, pri sobáši, pri úmrtí. Môžeme sem zaradiť aj ľudovú múdrosť v prísloviach, ktorými je popretkávaný ich každodenný život.

Z viacerých rómskych autorov spomeňme aspoň tých, ktorí tvoria pre deti – Elena Lacková, Dezider Banga, Ján Berky-Luborecký, József Ravasz.

Okrem spisovateľov sú v radoch Rómov mnohí vynikajúci hudobníci, rezbári, ale aj právnici, lekári, kňazi, vynikajúci športovci (aj majstri sveta v kulturistike a v boxe), starostovia obcí... Mnohí Rómovia dosiahli úspechy, ktoré boli uznané majoritnou spoločnosťou.

Ako môžete pomôcť rómskemu dieťaťu pri formovaní jeho identity

Pre vaše dieťa je životne dôležité, aby vyrastalo v prostredí lásky a akceptácie. Cieľom je, aby rómske dieťa, ktoré u vás vyrastá, bolo čo najviac „vaším“ dieťaťom – aby nastal medzi vami vzťah „pripútania“. Vaše dieťa potrebuje mať ujasnené prežívanie samého seba – „kto som“ a byť so sebou spokojné. Pretože všetci majú mať zabezpečené právo slobodne rozhodovať o svojej etnickej príslušnosti, aj vaše dieťa má mať slobodu voľby byť (alebo ostať) Rómom. Rómom so všetkým tým, čím je – s odlišnou farbou tváre, charakteristickým vnútorným prežívaním, s citlivou dušou, s láskou k hudbe a k tancu... My sami seba prerobiť nemôžeme, nemôžeme sa stať Rómami, ani keby sme chceli. Môžeme však vynaložiť úsilie a snažiť sa porozumieť inakosti, aby sme mohli sprevádzať naše dieťa v procese ujasňovania si otázky „kto som“. Prvým predpokladom na tejto ceste je, že vaše dieťa bude poznať svoje korene. Korene – to je minulosť, to sú jeho predkovia. Človek bez minulosti nemá ani budúcnosť. Dieťa potrebuje k svojmu životu, aby mu náhradní rodičia sprostredkovali dobrý obraz o jeho rodičoch, aby mohlo byť hrdé na svojich predkov.

Napriek dobrej príprave prídu vždy znova okamihy, keď si bude dieťa bolestne uvedomovať svoju odlišnosť. Chcelo by sa stotožniť so svojimi novými rodičmi, integrovať sa do okolitého sveta, ale jediný pohľad do zrkadla ho môže zneistiť, akokoľvek starostlivo ste budovali jeho sebadomie.

Musíte mu vždy znova a znova na každom vekovom stupni a primerane jeho vzrastajúcemu chápaniu pomôcť spracúvať jeho problém.

Môže sa stať, že vaše dieťa bude „zlé“ aj napriek vašej snahe a budete mať sklon pripisovať to jeho etnickej príslušnosti. Vaše dieťa nemá väčšie predpoklady byť zlé ako ktokoľvek z nás. Má však nevýhodu oproti nám v tom, že naše životné podmienky sú viac stavané pre nás, bielych, než pre deti prírody (alebo v tom, že sme si naše životné podmienky budovali sami pre seba, podľa našich potrieb a neboli sme nútení stále sa prispôbovať väčšine).

A preto musí dieťa vynaložiť o to väčšie úsilie byť „dobré“ (pre našu radosť) a zároveň byť spokojné samé so sebou a s tým, ako žije.

ZHRNUTIE na záver alebo čo môžeme konkrétne urobiť

1. Zaujímať sa o históriu Rómov nielen preto, aby ste vy vedeli viac, ale aj preto, aby ste boli schopní odovzdať tieto vedomosti dieťaťu.
 2. Zaujímať sa o súčasné dianie, týkajúce sa Rómov, pretože to všetko súvisí s prítomnosťou, ale aj budúcnosťou vášho dieťaťa.
 3. Zoznámiť sa a udržiavať vzťahy s rómskou rodinou v okolí a umožniť tiež vášmu dieťaťu stretávať sa s nimi. Je dôležité pre vaše dieťa, aby malo pozitívny vzor – Róma, s ktorým sa môže pozitívne identifikovať.
 4. Podporiť vo vašom dieťati záujem o rómsku kultúru – o rómsky folklór, čítať mu rómske rozprávky, keby sa chcelo učiť rómsky, učiť sa s ním. Pomôžete jemu, ale aj sebe rozšíriť si duševný obzor.
- V prípade vášho záujmu zapísať dieťa do rómskeho folklórneho súboru obráťte sa na najbližšie osvetové kultúrne stredisko. Tu by vám mohli poradiť, kde najbližšie takýto súbor funguje. V súčasnosti existujú na Slovensku desiatky rómskych folklórnych súborov. Niektoré sú aj na základných alebo špeciálnych školách.

Odporúčaná literatúra pre deti:

Elena Lacková: Rómske rozprávky, Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1992

Ján Berky-Luborecký: Sny o šťastí, Štúdio -dd-, Bratislava 1994

Dezider Banga: Čierny vlas, Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1969

Genibarica (doplnkové čítanie pre žiakov ZŠ), Goldpres publishers, Bratislava 1993

Bohuslava Vargová: Rómčatá a Rómčence, Katedra rómskej kultúry Vysokiej školy pedagogickej, Nitra 1992

Časopisy:

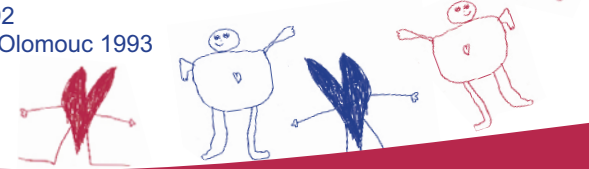
Luluďi (Kvietok) – časopis pre najmenšie rómske deti (mesačník), vydáva Romani kultúra, vedúci redaktor Dezider Banga, adresa redakcie: Štúrova 3, 812 95 Bratislava

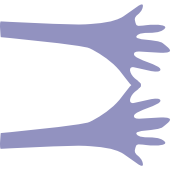
Iná odporúčaná literatúra:

Neznámi Rómovia (zostavil Arne B. Mann), ISTER SCIENCE PRESS, Bratislava 1992

Milena Hübschmanová: Můžeme se domluvit (Šaj pes dovakeras), PF UP Olomouc, Olomouc 1993

Pavel Říčan: S Romy žít budeme – jde o to jak. Portál, Praha 1998

KEĎ LÁSKA NESTAČÍ

Čím skôr vyhl'adáme pomoc, tým lepšie

Mladá žena sa zamestnala v bavlnárskej prevádzke. Bola vyškolená na prácu v uvedenej oblasti. Napriek tomu ju vedúci zmeny upozornil, že pletacie stroje, na ktorých bude pracovať, sú komplikované a že ho má hneď zavolať, keď vznikne nejaký problém. Nová pracovníčka začala pracovať a po nejakom čase vznikol na pletacom stroji zádrhel. Spočiatku to vyzeralo nevinne. Mladá žena sa rozhodla, že vzniknutý problém zvládne aj sama a vedúceho nezavolala. Rýchlo bežiacie stovky nití sa však postupne úplne zamotali, až stroj museli vypnúť. Nešťastná žena horlivo vysvetľovala vedúcemu, že to chcela zvládnuť sama, a preto ho nevolala. „Stačilo, keby ste ma zavolali hneď na začiatku. Teraz je škoda oveľa väčšia,“ upozorňoval vedúci novú zamestnankyňu.

Tento príklad zo života sme uviedli ako ilustráciu.

V živote každého človeka prídu problémy, v ktorých potrebuje poradiť, ktoré nie je schopný zvládnuť sám. Možno sa aj vy dostanete do ťažkej, z vášho pohľadu neriešiteľnej situácie. Radi by sme vás povzbudili, aby ste sa v takých situáciách nezdráhali vyhľadať odbornú pomoc. Čím skôr to urobíte, tým menej škôd to vo vašej rodine môže napáchať. Situácia, keď k príslušnému odborníkovi príde náhradný rodič, ktorý je už rozhodnutý „vrátiť“ dieťa späť do domova, býva často neriešiteľná. A riešenie, keď náhradní rodičia „vrátia“ dieťa do domova, je pre dieťa doslova ničivé.

V našej krajine však nie je obvyklé, aby ľudia vyhľadávali pomoc psychológa, sociálneho pracovníka a iných odborníkov. Musíme otvorene povedať, že čím menšie mesto, tým je táto skutočnosť zjavnejšia. Ako by sme sa báli, čo o tom povedia tí druhí, čo si budú o nás myslieť. Tento začarovaný kruh však musíme postupne prerušiť. Pre dobro našich detí a pre budovanie zdravých vzťahov v našich rodinách.

Kde sa teda môžete v prípade potreby obrátiť?

Vo viacerých mestách existujú Referáty poradensko-psychologických služieb pri úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, kde môžete získať pomoc v prípade vzťahových problémov s dieťaťom a iných problémov. Prípadne vás odborníci nasmerujú na kolegov v pedagogicko-psychologických poradniach, ktoré pracujú s deťmi.

Návrat, občianske združenie prevádzkuje poradenské Centrá Návrat, ktoré sa špecializujú na oblasť náhradnej rodinnej starostlivosti, kde nájdete pomoc a poradenstvo. V ponuke Návratu sú aj špeciálne programy na budovanie pripútania medzi dieťaťom a jeho novým rodičom, ako napríklad masáže detí – dotyková terapia. Aktuálne informácie o regionálnych možnostiach pomoci a poradenstva Vám radi poskytneme na uvedených telefonických a mailových kontaktoch (viac zadná strana obálky).

Návrat, o.z.

Šancová 42

811 05 Bratislava

tel./fax: 02/524 99 276, tel.: 524 44 361

Infolinka nielen o adopcii: 0907/80 80 80

navrat@navrat.sk

www.navrat.sk, www.adopcia.sk

Poradenskú pomoc v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti poskytujú aj ďalšie organizácie. Jednou z nich je PRO FAMILIA o.z., P.O. BOX 59, 066 65 Humenné, tel: 057/775 7773.

Čo by ste si mohli prečítať

Andersonová, J. Fischgrundová, S. Lobascherová, M.: Dobrý start do školy, Portál, 1993

Archerová, C.: Dítě v náhradní rodině, Portál, 2001

Beam, R.: Jak rozvíjet tvořivost dítěte, Portál, 1995

Biddulph, S.: Proč jsou šťastné děti šťastné, Portál, 1997

Campbell, R.: Hledám svou cestu, Návrat, 1993

Campbell, R.: Potřebuji tvou lásku, Návrat, 1992

Dainowová, S.: Jak přežít dospívání svých dětí, Portál, 1995

De Carli, M.I.: Nechce se mi učit, Portál, 1995

Dobson, J.: Být sám sebou, Návrat domů, 1994

Dobson, J.: Dětský vzdor, Návrat domů, 1995

Dobson, J.: Výchova dětí, Nová naděje, 1995

Dobson, J.: Rodičovství chce odvalu, Návrat domů, 1995

Hašto, J.: Vztahová väzba, Vydavatelstvo F, 2005

Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Portál, 1996

Matějček, Z.: Co řekneme osvojenému dítěti, 1982

Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče, Portál, 1999

Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Portál, 1994

Matějček, Z.: Po dobrém nebo po zlém?, Portál, 1994

Matějček, Z.: Rodičům mentálně postižených dětí, H&H, 1992

Matějček, Z. - Dytrych, Z.: Děti, rodina a stres, Galán, 1994

Matějček, Z.: Rodiče a děti, Avicenum, 1986

Mühlhan, C.: Buď pokojná, mama!, Advent Orion, 1994

Mühlhan, C. a E.: Nerob si starosti, mama!, Advent Orion, 1996

Mühlhan, E.: Buď O. K., otec!, Advent Orion, 1997

Nystrom, C.: Pošlete ma preč?, Porta Libri, 2005

Prekopová, J.: Malý tyran, Portál, 1993

Prekopová, J.: Když dítě nechce spát, Portál, 1997

Prekopová, J. - Schweizerová, Ch.: Neklidné dítě, Portál, 1994

Prekopová, J. - Schweitzerová, Ch.: Děti jsou hosté, kteří hledají cestu, Portál, 1993

Roháček, M. a kol.: Hřadíme rodičov, Návrat, o.z., 2005

Schmidt, M.-L.: Jako stromy bez kořenů, Kníhkupectví Slovenský dům, 1995

Schooler, J. E.: Adopcia – vzťah založený na sľube, Návrat domov, 1999

Yablonsky, L.: Otcové a synové, Portál, 1990

Dokumentárne filmy:

Děti bez lásky, 1963

Nechcené děti 1-9, 1999

(Ne)chcené děti 1-5, 2001

Obavy, 2004

Cesta náhradných rodičov, 2004

Sedem magických rokov, 2005

POUŽITÁ LITERATÚRA

Delaney, Richard J.: Fostering Changes, Walter J. Corbett Publishing, USA 1993

Kolektív autorov: Zkušenosti adoptivních rodičů a pěstounů odjinud, FOD, 1996

Schooler, J. E.: Adopcia – vzťah založený na sľube, Návrat domov, 1999

Liégeois, J.-P.: Rómovia, Cigáni, kočovníci, Charis, 1995

Mann, A. B.: Formovanie etnickej identity Rómov na Slovensku, In: Minority v politike, 1992

Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Portál, 1994

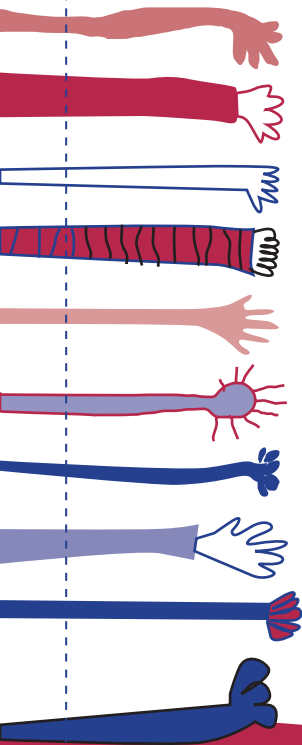

O NAJDÔLEŽITEJŠOM

Čo by sme si mohli zapamätať

Niekoľko malých rád na záver (alebo radšej na začiatok?)

1. Neľutujte dieťa – radšej ho prijmite.
2. Neľutujte seba – radšej konajte.
3. Neberte reakcie detí osobne.
4. Nepripisujte všetky negatívne prejavy dieťaťa dedičnosti.
5. Nebojte sa vyhľadať odbornú psychologickú pomoc.
6. Pokiaľ je to možné, stretávajte sa s inými náhradnými rodinami.
7. Nezabudnite na svojho manželského partnera – tiež vás potrebuje.
8. Aspoň 5 x denne dieťa pochváľte.
9. Aspoň 5 x denne pochváľte seba.
10. Verte v lásku – je silnejšia ako všetko zlé, čo dieťa v minulosti prežilo.

... A OSVOJÍME SI SEBA NAVZÁJOM....

Michel Quoist: Rozprávaj mi o láske

Budem piť mlieko, ktorého chuť som nepoznalo.
Budem počúvať neznámu hudbu,
naučím sa nové piesne.
Na vašich prstoch, na vašich rtoch,
moji adoptívni rodičia, si zvolna osvojím abecedu nehy.
A vo svetle vašich očí pre mňa láska, dosiaľ neznáma,
dostane podobu známej tváre.

Neodsúdate tých neznámych, ktorí ma splodili,
ale im poďakujete
a mne pomôžete, aby som si ich vážilo.
Musím sa ich totiž naučiť milovať v tieni,
to viem,
ak chcem,
aby som seba raz mohlo milovať vo svetle.

A keď v divokom období dospievania,
keď nebudem vedieť, čo si so sebou počať,
vám tvrdo vytknem, že ste ma prijali,
nermúťte sa a milujte ma tým viac.
Sami viete, že ak sa štep má ujať, musí to byť rana.
A po zahojenej rane zostáva jazva...

Hovorím vám to ticho, nemôžem to povedať nahlas,
že v deň, keď ste sa ma ujali,
zasadili ste mi do srdca lásku,
a pretože vám môžem hovoriť otec, mami,
zverujem sa vám i so svojimi búrkami rastu.
A že ich prestojíme,
...potom už budete vedieť, že vaša láska je dar,
že ste v láske uspeli.

POĎAKOVANIE:

Táto publikácia vyšla vďaka spolupráci s Geneva Global Inc.

GENEVA GLOBAL
Performance Philanthropy

Poďakovanie patrí aj dlhodobému partnerovi Návratu, o.z. spoločnosti Rajo.

Druhé revidované vydanie

Vydal: Návrat, občianske združenie s finančnou podporou Geneva Global Inc.,
v Bratislave v roku 2006

Spracovali: Mgr. Marek Roháček, Mgr. Dušana Priehradná, Mgr. Renáta Matejová,
Mgr. Vladislav Matej v roku 1998

Lektorovala: PhDr. Eva Sopková

Jazyková korektúra: Zuzana Mojžišová

Ilustrácie: archív Návrat a compART

Grafic design: Soňa Sadilková

Repro a tlač: MiRe, Bratislava

ISBN 80-969621-0-8

Návrat je špecializovaná mimovládna organizácia pôsobiaca na Slovensku od roku 1993. Návrat od svojho vzniku podporuje myšlienku a realizáciu starostlivosti o ohrozené a opustené deti výlučne v rodinnom prostredí. Poskytuje komplexné odborné služby v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti a v oblasti sanácie pôvodného rodinného prostredia dieťaťa. Našou víziou je prispieť k vytvoreniu tolerantnej občianskej spoločnosti, v ktorej bude starostlivosť o všetky deti postavená výhradne na rodinných modeloch.

NAŠU VÍZIU NAPLŇAME CEZ NASLEDOVNÉ STRATEGICKÉ PROJEKTY:

- Vyhľadávanie potenciálnych náhradných rodičov
- Poradenstvo sociálno-psychologické v oblasti NRS
- Príprava záujemcov o NRS na náhradné rodičovstvo
- Príprava dieťaťa na NRS
- Príprava žiadateľov na konkrétne dieťa
- Sprostredkovanie kontaktu dieťa – rodič
- Predchádzanie umiestneniu dieťaťa do ústavnej výchovy
- Prevencia a vzdelávanie zamerané na náhradné rodiny (akreditované MŠ SR)
- Vzdelávanie profesionálnych náhradných rodičov (akreditované MŠ SR)
- Podpora náhradných rodín po príchode detí
- Prevencia, osвета, publikačná činnosť a vzdelávanie v oblasti NRS zamerané na odbornú a laickú verejnosť

Centrum NÁVRAT v Bratislave

Šancová 42
811 05 Bratislava,
tel.: 02/5244 4361, tel./fax: 02/5249 9276
Infolinka nielen o adopcii: 0907/ 808080
navrat@navrat.sk
www.navrat.sk, www.adopcia.sk

Centrum NÁVRAT v Prešove

Bayerova 8
080 01 Prešov
tel./fax: 051/7711 679
navratpo@navrat.sk

Centrum NÁVRAT v Banskej Bystrici

Komenského 21
974 01 Banská Bystrica
tel./fax: 048/4143 897, 0907/518 180
navratbb@navrat.sk

Centrum NÁVRAT v Žiline

Predmestská 24
010 01 Žilina
tel./fax: 041/7234 273
navratza@navrat.sk

Centrá a poradenské miesta Návratu nájdete tiež v Košiciach, Trenčíne a Trnave. Aktuálne informácie o regionálnych možnostiach pomoci a poradenstva Vám radi poskytneme na všetkých uvedených telefonických a mailových kontaktoch.

Návrat, o.z. inicioval aj vznik klubov pre náhradné rodiny. Raz mesačne sa v 16 mestách na Slovensku stretávajú náhradní rodičia (adoptívni, pestúnski, profesionálni), žiadatelia o náhradné rodičovstvo a záujemcovia o danú oblasť. Klubové stretnutia sú neformálne a poskytujú priestor na zdieľanie sa ľuďmi v podobnej situácii.

Aktuálny adresár klubov s kontaktom na koordinátorov nájdete na www.navrat.sk a www.adopcia.sk.

Infolinka nielen o adopcii 0907 80 80 80

je telefonická poradňa – volať môžete v utorok, stredu a štvrtok od 10.00 do 16.00 hod. (v stredu až do 18.00 hod.), v inom čase funguje odkazová schránka.

Volanie zo siete Orange má zvýhodnenú tarifu.

Návrat, o. z. je registrovaná na MV SR pod číslom VVS/1-900/90-10539.

Návrat poskytuje služby ako akreditovaná organizácia – na základe rozhodnutia MPSVaR SR číslo 1993/2006-I/21 AK.

LUDOVÁ BANKA BRATISLAVA

Č. ÚČTU: 4000 458 116/3100

IČO: 31746209